

Woord vooraf

De plaats waar je geboren bent, gaat je leven lang met je mee. Daar valt niets meer aan te veranderen. Het kan natuurlijk voorkomen dat je van die plaats op latere leeftijd geen enkele herinnering hebt, omdat je ouders in je jonge jaren zijn verhuisd, maar de geïnterviewde mannen en vrouwen in dit boek hebben daar niet mee te maken gehad. Velen zijn de Hoeksche Waard hun hele leven trouw gebleven en kunnen zich nog allerlei gebeurtenissen en herinneringen voor de geest halen uit hun prille jeugd en de tijd die daarop volgde.

De Hoeksche Waarders die in dit boek aan het woord komen groeiden op in voor huidige begrippen kleine gemeenschappen. De ouders telden meer dan tien gemeenten met een eigen gemeentebestuur en alles wat erbij hoorde. Als je tachtig, negentig of honderd jaar geleden geboren werd in bijvoorbeeld 's-Gravendeel dan was Zuid-Beijerland niet direct een plaats waar je zo maar eens eventjes naar toeging. Wat had je daar overigens te zoeken? Dat gold ook omgekeerd. De geïnterviewden in dit boek laten duidelijk een lokaal geluid horen en dat maakt het lezen van hun verhalen zo boeiend.

Heel bijzonder is het wanneer over de Tweede Wereldoorlog herinneringen worden opgehaald dat dan de emoties vaak raakvlakken hebben. Het verrijkende van dit boek is dat uit zeer verschillende hoeken van de Hoeksche Waard door (ex)-bewoners van dit prachtige gebied een gevarieerd beeld geschetst wordt van een leven dat voorbij is en wellicht bij een enkeling nostalgische gevoelens oproept. Als een geboren Hoeksche Waarder kan ik daarover meepraten.

Arie Bijl

Vakantie in het vlas

De foto op de omslag van het boek is gemaakt omstreeks het jaar 1910. Cor Bentum vertelde dat vier oudere broers van hem op deze prachtige plaat van de Bijschool staan afgebeeld. Op de achterste rij uiterst rechts staat zijn oudste broer Bas. Op de tweede rij 6^e, 7^e en 8^e van links staan de broertjes Johan, Klaas en Martinus. De onderwijzer links is Pieter Schmidt. Het is rond het einde van het eerste decennium van de vorige eeuw, de tijd waarmee het verhaal van de oudste ooggetuigen begint. Johanna Lagerwerf-de Geus wist uit haar kinderjaren dat de Steenenstraat in de zomertijd vol met vlas lag van boerderij “De Lindenhoeve”. In de schoolvakantie speelden de kinderen naar hartenlust in dat vlas. “Dat was onze vakantie in het vlas”, glimlachte ze bij deze vroege herinnering.

De vlasteelt keert telkens terug in de verhalen van de vertellers in dit boek. In de verschillende dorpen van de Hoeksche Waard werkten veel arbeiders in het vlas. Vooral het dorp 's-Gravendeel stond erom bekend. “Alle straten hier in de buurt herinneren ons eraan”, vertelt Hannes Vermoen in zijn huis aan de Lijnzaadstraat.

Op een dag in 1996 haalde mijn oma Adriana een oude foto uit haar tas. Ze had hem gekregen van een familielid. Er was iets bijzonders met deze oude afbeelding die nog op karton was geplakt. Het was de enige afbeelding waar haar vader op bleek te staan nadat hij was gestorven. Van deze foto maakte men een vergroting die altijd bij oma in de kamer heeft gehangen. Ook haar oudste broers stonden erop.

Wat wist mijn oma nog te vertellen over deze foto? De foto is gemaakt in Klaaswaal bij de vlasschuur van Jilles Herweijer aan de Openbare Schooldijk, vermoedelijk in 1913 of 1914. Oma wist bij deze foto nog verschillende namen te noemen, maar wie kon mij het verhaal van de vlasteelt nog vertellen? Arie van Belle (1915-1999) en Hannes Vermoen (1923) kenden deze hele geschiedenis nog uit eigen ervaring. Onafhankelijk van elkaar illustreerden zij voor mij de vlasteelt zoals deze ooit voorkwam in de dorpen van ons eiland.

De mensen op deze foto waren bezig het vlas te repen. Je ziet hen zitten bij de repels, de vlaskammen, die daarvoor werden gebruikt. Ze namen telkens een bosje vlas in de hand en sloegen dat tussen de repels. Ze gaven er een ruk aan, zodat de zaadbolletjes eraf vielen.

Dat noemde men lijnzaad. Daarin zat olie en ook dat bracht geld op voor de vlasboer. Deze foto werd genomen vóór de schuur. Dat was waarschijnlijk ge-daan voor de belichting, want men werkte altijd binnen. In de schuur was het erg stoffig, waardoor vlasarbeiders vaak last kregen van hun longen. Dat repen was slechts een onderdeel van het hele verhaal over de vlasteelt. Dat begon met het zaaien van het lijnzaad. In de tijd dat het vlas op het land groeide, moest men van tijd tot tijd het onkruid wieden dat er tussen groeide. Dat noemde men 'weien' in dialect. De arbeiders gingen op hun sokken het land in en de vrouwen bonden hun lange rokken op, zodat het vlas niet kon worden beschadigd. In de maand augustus kon er ge-oogst worden. Het vlas werd met de hand uit de grond getrokken en in bossen bij elkaar gebonden. Deze 'gerven' moesten eerst drogen op het land en werden ook wel 'schranken' genoemd. Een schrank was vijf handen vol. Voor iedere schrank kreeg de arbeider uitbetaald. De vrouwen die je op de plaat ziet, gingen de schranken 'boten'. Met een biesband bonden zij zes tot acht schranken in een bundel. Daarna werd het gereepte vlas op de wagen geladen. Op de foto is een wagen te zien die is volgeladen met gereept vlas. Ook het paard dat vóór de wagen staat is deels nog te zien. Als men ging laden, werd de wagen voor en achter breder gemaakt met dwarsbalken, want dan kon er meer op. Op de wagen zie je ook de gek, lijkend op een trap. De gek zat onder met twee haken vast in de hiervoor bestemde ogen in de buideling, de vloer van de wagen. Hier kon je het vlas tegenaan stouwen. Als je naar de gek kijkt, zie je dat er kleine rondingen in zitten. Onder die bochten kwamen de polderbomen, helemaal boven op de wagen. Het vlas werd er als het ware onder geperst. Met een bindtouw werd alles goed vastgezet. Op de wagen werd het vlas naar de schuur gebracht en daar opgeslagen. Als in het voorjaar de temperatuur aangenaam was, kon het vlas worden geroot. Daarbij werd het vlas tot zinken gebracht in een sloot. Het vlas lag voor enige tijd op de bodem van de sloot. In die dagen vond er een rottingsproces plaats, waarbij de vlasvezels overschoten. Dan werd het vlas met haken weer uit de sloot gehaald. Het werd in bossen overeind gezet om te drogen. Dat heette 'kegelen'. Dat vlas werd dan aangeduid als 'blauwchies', omdat het niet schoon was door alle modder die er nog aan zat. Het moest door spoelen nog worden gebleekt. Als het vlas was gedroogd, werd het opgeslagen in de schuur. Daar werd het in de wintermaanden verder verwerkt. Dan werd het eerst gebraakt, waarna het kon worden ge-zwingeld. Dat gebeurde met een houten spaan in de vorm van een

mes. Daarbij werden de houten delen en de vezels van het strovlas van elkaar gescheiden. Die vezels werden in knotten bij elkaar gebracht. Dan werd het in een soort stoeltje gelegd en ging er een touw omheen. In balenzakken werden die knotten naar de fabriek gebracht, waar ze verder verwerkt werden tot linnen. Dan werd er in het voorjaar weer gezaaid en begon de hele geschiedenis weer opnieuw. Alleen gebeurde dat niet op hetzelfde stuk land. In de regel verbouwde men maar één keer in de zeven jaar vlas op een stuk land.

Gerhard Schipper